

CARTES DE MARIA ANTÒNIA SALVÀ A MIQUEL DURAN (1909-1927)

FRANCESC LLADÓ I ROTGER¹

Miquel Duran Saurina i Maria Antònia Salvà Ripoll són dos personatges que ja hem presentat a la comunicació “*Cartes de Miquel Duran a Maria Antònia Salvà (1909-1927)*” en aquestes mateixes *X Jornades*. Remetem el lector al principi d’aquella comunicació per saber la relació que mantingueren entre ells. En aquell lloc parlem també, en general, de la correspondència que mantingueren els dos poetes al llarg de tota la seva vida. Finalment allà trobareu, al final, la bibliografia corresponent a les dues comunicacions.

CARTES DE MARIA ANTÒNIA SALVÀ

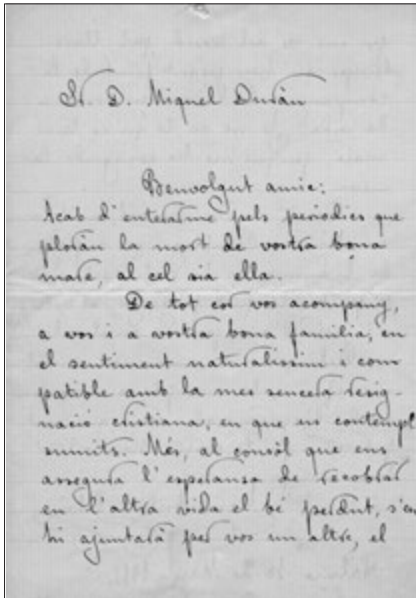
En aquesta comunicació pretenem donar a conèixer la part de les cartes de Maria Antònia Salvà a Miquel Duran que es corresponen amb les nou de l’altra comunicació i que en seran un bon suplement. Volem agrair a la família Duran les facilitats que ens han donat en l’accés a aquests documents, sense els quals aquest treball hauria estat impossible.

En aquest primer lliurament hi ha un total de deu cartes. Ara en farem un breu comentari per introduir-les. La primera, la 3 i la 6 tracten de la mort de tres familiars de Duran: la seva primera muller l’any 1909, la seva mare l’any 1914 i el seu pare el 1917. En cada una d’aquestes cartes Salvà tramet el condol

¹ Doctor en filosofia per la UIB.

a l'amic i fa abundants comentaris sobre la concepció cristiana de la mort i de com aquesta ajuda en els moments dolorosos de pèrdua d'un ésser estimat. Parla en positiu, per exemple, de la sort que ha tengut Duran de tenir tant de temps la mare d'ell quan ella no va conèixer la seva. També parla de l'esperança que manté que es podrà trobar amb ells al cel.

A la segona carta, Salvà agraeix a Duran que hagi escrit un article a la revista *Ca Nostra* comentant el seu primer llibre de poesies. Salvà valora aquest article entre els que més impressió li han fet dels que s'han publicat i diu que és un dels que més ha agrait. Per altra part, Salvà li envia un poema sobre ella que ha fet Guillem Colom i que ja l'havia enviat a *Correo de Mallorca*, però no l'havien publicat, i l'hi ofereix per si ell el vol treure a la seva revista. Això ens mostra que Salvà no era tan modesta com a vegades volia mostrar i que li interessava difondre l'opinió positiva sobre ella i la seva poesia.

Carta de Maria Antònia Salvà a Miquel Duran.

A la quarta carta li dona l'enhorabona per un llibret d'Andreu Caimari que ha publicat a la seva impremta. Per altra part, també li dona pel seu setmanari, que era una de les obres més estimades de Duran. Aquest degué tenir un gran goig de sentir les paraules elogioses de Salvà. Li parla de l'esperit ample, optimista, generós i català del setmanari, i destaca especialment aquest darrer subratllant-lo. També li comenta que «contrasta amb la mesquinesa de tanta publicació qui diguent-se catòlica, sembla més a propòsit per atiar els odis humans, que per encendre l'amor a Deu i al proxí, enlairant l'esperit». En aquells moments la revista de Duran estava passant per una dura crisi que la duria a la seva desaparició el mateix 1914. Malgrat això els ànims de Salvà i altres amics degueren encoratjar Duran, que el 1915

treia una nova revista titulada *La Veu d'Inca*. Amb aquesta carta Salvà li envia la traducció inèdita d'un poema perquè Duran la pogués publicar a *Ca Nostra*. Ens ha semblat interessant incloure aquest poema per donar un exemple dels molts que Salvà enviava a Duran per a les seves revistes.

La carta cinquena mostra la recepció, plena d'elogis, per part de Maria Antònia Salvà del *Mes de Maria casolà* que Duran ha imprès i l'hi envia. Són interessants els comentaris que hi afegeix i el fet que Salvà pensés que servia per a les famílies, els temples, les escoles i els tallers. També és de remarcar el comentari que totes les obres de Duran són «endreçades a la Glòria de Deu i la Patria». En aquesta carta també es posa de manifest com la poetessa passa per Inca, però no té temps d'anar a veure Duran.

A la carta 7 Salvà agraeix un nou regal a Duran, un opuscle sobre els sants patrons d'Inca. Salvà exalta el seu sentit, a la vegada patriòtic i cristià, seguint les directrius del bisbe de Vic Josep Torras i Bages, tan admirat dels dos poetes. En aquesta carta també agraeix la participació de Duran en un àlbum ofert a la poetessa per a la revista *La Veu de Mallorca* en un homenatge que li va retre.

La carta 8 és especial perquè va dirigida a Duran i a Joan Capó, editor i autor respectivament del llibre *Flors de Mallorca*, una antologia poètica dirigida als escolars, sobre la qual Salvà es permet de donar-los alguns consells pedagògics per a la seva aplicació, després de donar-los l'enhonorabona.

Les cartes 9, 15 i 16 fan referència a l'Orfeó l'Harpa d'Inca. A la 9 Maria Antonia Salvà li comenta que li sembla molt bé la idea que ha tengut Duran de crear un orfeó i li diu que sempre n'ha de dur una de moguda. Per altra part, li corregeix la lletra de l'himne a Inca de Duran, que devia ser una de les primeres composicions que cantaria el nou conjunt coral. La 15 és l'enhonorabona per l'èxit que ha tengut l'Orfeó en la seva actuació a Palma quatre anys després de ser fundat. Salvà manifesta que no hi pogué anar perquè no era a Ciutat, però que, en cas de ser-hi, hi hauria assistit malgrat la seva sordesa i la impossibilitat de sentir la música. La 16 fa referència a l'actuació de l'Harpa d'Inca a Pollença en un acte que Salvà atribueix a Duran, qui n'és l'ànima. Aquest acte és d'homenatge a Costa i Llobera. Però la carta 16 té altres continguts com és l'edició de les obres de Bartomeu Ferrà i una altra que fa referència a la persecució de la llengua per part de la Dictadura. A causa d'aquesta, la *Pregària per la llengua* de Maria Antonia Salvà, que Duran havia estampat a les cobertes de *Flors de Mallorca*, ha estat considerada tendenciosa a Barcelona. També és curiosa la promesa que Salvà fa a Duran de mostrar-li un document referent a això, però que els temps -diu- reclamen reserva. D'aquesta qüestió, també en parla la carta 17, que inclou així mateix els temes de les obres de Bartomeu Ferrà i de la salut de Maria Antònia Salvà, per la qual s'interessa Duran.

Portada del llibre *Flors de Mallorca*

A la carta 10 Salvà li agraeix l'enviament d'un llibre i li parla dels malalts que tenen, que li han impedit no només llegir-lo, sinó també escriure-li una carta d'agraïment. Així mateix, li agraeix el recordatori de primera comunió de la néta de Duran amb el poema de Verdaguer *Ell és amb mi*, que ella no coneixia. Li correspon amb una petita memòria per a la nina.

La 11 i la 12 parlen de malalties. La 11 ens dóna compte d'una operació quirúrgica a la qual ha estat sotmesa Maria Antònia Salvà. Ella li agraeix el seu

interès i les oracions per la seva salut. A la 12 manifesta estar constipada, però el tema principal és la mort de Costa i Llobera. És molt interessant el comentari que fa que Costa en saber que moriria d'una mort sobtada es va alegrar.

La 13 fa referència al llibre de Duran *Flors de Roella*, Salvà en fa comentaris molt elogiosos tant dels poemes que li plauen -comenta els que li agraden més- com de la tipografia que li ha sabut imprimir Duran.

La 18 i la 19 fan referència principalment a l'homenatge que Duran i els seus fills organitzaren per festejar la publicació d'*Espigues en flor*. Salvà té grans elogis pel que ha fet Duran per homenatjar-la a Inca en un acte que s'ha convertit en una vindicació de la llengua i la religió, els dos valors capitals de Duran i de Salvà. En aquestes cartes també parlen de l'edició que ha fet Duran de les obres de Bartomeu Ferrà i Perelló, per la qual cosa Salvà li envia també l'enhorabona. Finalment Salvà parla de la casa nova que ha fet Duran a l'estil mallorquí i, una altra vegada, li elogia el seu amor a la tradició, plasmat en una cosa tan permanent com és una casa. Salvà també li demana que li envii còpia del parlament del seu fill i es torna a desfer en elogis cap a la família de Duran, li diu que Déu a més d'enviar-li sofriments també l'omple d'alegries en veure els seus fills tan certats i tan amants de les coses nostres. També li parla de la malaltia de la seva cunyada com una mostra que Déu la vol posar a prova per premiar-la al cel. Així mateix, li dóna l'enhorabona pel parlament de gràcies que ha fet a l'acte.

En fi, un grup de cartes que ens mostren la vida del primer quart de segle que anava transcorrent tant a Inca com a Lluçmajor i les activitats que ambdós poetes duen endavant tant en l'edició de llibres com la correcció de poemes o en aquelles que Duran realitzava a Inca impulsant la seva vida cultural i defensant l'ús de la llengua catalana.

CARTES

1

Lluçmajor 2 novembre – 1909

Molt apreciable Duran:

Moltes gràcies del bell y pietós recordatori de la vostra esposa, al cel sia, que m'enviareu y vaig rebre a nit-passada.

Cregau que us vaig planyer de cor, quant m'arribá la noticia de la prova terrible a que Deu ha volgut subjectar el vostre esperit en aquest mon per premiar-vos a l'altre, qui es etern.

El mon no en te, de conhortament per una pena com la vostra; mes vos la sabeu prou, la Font de tota amor, l'única a hont se troba la consolació vertadera.

Encara que no conegués personalment la vostra esposa, se per referencies lo molt qu'ella valia, y per lo meteix tench la seguretad de que un rastre de llum dolcíssima ha d'il·luminar a totes hores la fosca del vostre dol.

El sonet que dedicareu a la vostra anyoransa m'agradá molt per lo fundament sentit. Jo prech, també, per l'ánima de la vostra anyorada Morta.
Nostre Senyor vos consòl.

Maria Antonia Salvá

P. S. mentres escrivia aquesta carta, he rebuda la vostra demanantme colaboració per l'almanach.

Veuré, si us envié qualque cosa.

2

Ciutat 11 de febrer —1911

Benvolgut amich Durán: Gracies, moltes gracies, del bellíssim article que sobre el meu tomet de Poesies heu publicat demunt Ca Nostra, y que jo voldria merexer plenament.

Entre tot quant s'ha escrit ab motiu del meu llibret, el vostre article es de lo que mes impressió m'ha feta, de lo que mes he agraht. Massa se qu'es la bondat de cor qui us fa sentir tan bellament de la meva obra poètica y us posa a cap de ploma unes imatges tan gentils; pero per lo meteix qu'es la bondat qui us ho fa dir es que jo ho apreciy més, per que hi veig lo qui val mes que res: una benvolènsa franca, exenta de tota adulació.

Que Deu vos pach tot lo qu'heu fet p'el meu llibre, procurant crearli admósfera y divulgarlo.

Saludau per mi la vostra bona família, y ja sabeu que us aprecia de cor y us admira de bon de veres, vostra bona amiga.

Maria Antonia Salvá

P. S. A l'altra plana us copiaré un sonet que m'ha dedicat el jove poeta Guillem Colom, per si acás volguessiu publicarlo a Ca Nostra.

Aquest sonet fou enviat a Correo de Mallorca pero no l'han publicat encara, tal volta perque posaren una carta qu'En Ruyra m'escrigué, y per no repetir tant el meteix tema.

Pot ser el Correo el publicch aximeteix, ja qu'el té, y per lo tant, si us estimau mes no posarlo a Ca Nostra, obráu com trobaréu, que jo de tota manera estic contenta.

Val

A Na Maria Antonia Salvá agrahtintli el seu tom recent de Poesies

Mercès, oh Senyora mia,
per un present tan frescal
madurat dins el mitxdia
d'un pais primaveral.
P'el present tot gentilesa,
—ramell de fruits exquisits—
cullit ab els gracils dits
d'una pastora princesa;
al tastarlos he sentit
amara'l meu esperit
d'una flairosa ambrosia...

Vostres fruïts donen confort;
no se cap vinya ni hort
qui'n fassi de mes valia!

Guillem Colom

3

Benvolgut amic:

Acab d'enterarme pels periodics que plorau la mort de vostra bona mare, al cel sia ella.

De tot cor vos acompany, a vos i a vostra bona familia, en el sentiment naturalíssim i compatible amb la mes sencera resignació cristiana, en que us contemplant sumits. Més, al consòl que ens assegura l'esperansa de recobrar en l'altra vida el bé perdut, s'en hi ajuntarà per vos un altre, el qui ens ve del record, pel llarc temps qu'heu pogut fruir de la companyia de la qui us donà a la vida. Jo no sé lo qu'es tenir mare, perque no he conegut la meva.

Demà, si Deu ho vol, aniré a oir Missa i Combregar en sufragi de l'ànima de la vostra estimada Difunta, la qual prega ja tal volta, a l'hora d'ara, per vos en el cel.

Rebéu, doncs, amb mon condòl mes efusiu, la mes plena asseguransa de l'apreci i admiració que sént per vos i per la vostra obra vostra bona amiga.

Maria-Antonia Salvà

Palma 10 de maig –1914

4

Palma 7 de Novembre –1914

Benvolgut amic Durán:

Com jo no sé a on viu, ¿Me farieu favor d'entregar l'adjunta al poeta N'Andreu Caimari?

Dels aplaudiments que de cor li tribut, vos ne toquen la mitat per hom. Heu sortit airosíssim en l'edició del llibre d'ell;² lo qual no m'estranya, perque vos hi sortiu sempre, airós, en les vostres empreses, (i no ho prenguéu per adulació perque no ho es.) Donau gloria a Deu, això si, qu'es lo raonable; car massa ho sabeu, qu'es de Deu de qui ens vé tot bé. Som devota del vostro setmanari de cada dia mes. El criteri que l'informa es el criteri catòlic tal com jo el conceb. El seu esperit ample, optimiste, generos i català, contrasta amb la mesquina de tanta publicació qui diguent-se catolica, sembla mes a proposit per atiar els odis humans, que per encendre l'amor a Deu i al proxim, enlairant l'esperit.

¿Son vostres els articles que signant «Daniel» publica el Heraldo de Cristo? Me sembla que si, i son de primera, pel meu gust, baix de tots conceptes. Endavant!

Sempre bona amiga

Maria-Antonia Salvà

(De Teodor Botrel)

L'escloper escudellaire de Bretanya

² Fa referència al llibre de Caimari *In hoc signo vincas* que va sortir de la impremta de Duran l'any 1914. Es tractava, com posava la mateixa portada, d'un poemeta constantinà que havia estat premiat al XV Certamen Científicoliterari del Seminari Conciliar de Sant Pere celebrat el 6 de novembre de 1913. Vegeu PIERAS SALOM, Gabriel, i PIERAS VILLALONGA, Miquel. *Miquel Duran Saurina*. Inca: 2000, pàg. 102-103.

(Inèdita)

Mon pare feia d'escloper;
feiem esclops a te qui té,
l'esclop i l'escudella,

jo els duia a vendre, o bell encís!
sobre un petit cavallet gris
mes viu que l'oronella.

Llevats abans de clarejar,
encara el torn feiem rodar
a la vesprada bella,

ara en cent llegues al redol
no es menja ja la sopa en col
mes que en blanca vaixel·la.

Els vells esclops son dins l'oblit
i el calçat negre encobeit,
es la moda novella!

Nosaltres som desesperats
de veure els torns sempre aturats,
—adeu, parroquia vella!—

—Donà la sopa al escloper
vell i retut. Es el derrer...
Ompliu-li l'escudella!

—
Maria.Antonia Salvà. Trad

5

Ciutat 13 de Maig – 1917

Benvolgut amic Durán:

Mil mercès d'aquest exquisit «Mes de Maria Casolà» que m'ha enviat. Es una bella ofrena a la Mare de Deu i a Mallorca, un llibret digne d'esser conegut i adoptat dins tots els endrets de l'illa, no sols dins les famílies piadoses sino dins els temples i oratoris públics, escoles, tallers etc. a on cal un exercici breu.

El pla no pot ésser mes ben concebut i simpàtic, l'ensenyança cristianíssima i practica —(m'ha sorpresa aquell «Oferiment de les penses del dia pel consol dels afligits» el dia en que es tracta de la alegria espiritual)— les oracions ramellets de flors cullides en els millors jardins, que son les animes santes, hi escauen a meravella; i llavors aquella «Pelegrinació espiritual» agradosíssima nota folklorica que sembla perfumar l'obreta i l'esperit amb el romani i la senyorida que envolten els nostres santuaris marians.

Mercès. I que la Mare de Deu el beneesca llargament, amic, amb la seva esposa, amb els seu filllets amb les seves tasques endreçades totes a la Glòria de Deu i de la Patria.

Dia 3 dels corrents vaig passar per Inca venint de Pollença. Jo prou hauria volgut saludar-lo, pero no em fou possible perque casi no vaig posar peu a terra; just el temps necessari per passar de l'automòvil al tren, pero vaig pensar molt amb V. com l'any passat, quan vaig anar a Lluch, qui també vaig passar per la seva ciutat com un llampèc.

Li enviaré dues composicionetes recents i podrà publicar-les, quant vulgui al seu setmanari.

Podria fer-me un favor, si es que no hagi de molestar-lo molt: —quant vegi el P. Cerdà de St. Francesc, podria dir-li que si ja ha llegit «*La Bonté*» (un llibret francès que vaig deixar-li ara farà dos anys) i el me vol tornar, l'hi agrairé, perque tenc ganes de que el llegea una amiga meva. —Basta que el P. Cerdà el deixi als seus germans de St. Francesc de ciutat, quant hi vengui, que tampoc no corre pressa. Dispensi'm V. la confiança, i rebí anticipadament les gracies.

Saludant de bon cor la seva familia, es sempre de V. bona amiga

Maria-Antonia Salvà

6

Lluchmajor 6 de juliol – 1917

Benvolgut amic Duran: De bon cor els acompany a V. i a la seva familia amb el sentiment per la mort de son pare i tambe amb les oracions per l'ànima del finat. No poguent assistir al funeral vaig oferir-li en sufragi una Comunió i una Misa. —La resignació cristiana, el record de les virtuts del seu pare digníssim i l'esperança de recobrar-lo un dia en el cel seran per V. sens dupte un baume eficacíssim per la ferida que ens deixa en el cor la mort dels sers volguts.

Així ho desitja sa bona amiga.

Maria-Antonia Salvà

7

La Llapassa 27 de setembre –1918

Benvolgut amic Duran:

Ja es ben hora de que us ne diga un mot de lo molt contenta que em fereu amb el vostre opuscle interessantíssim sobre els gloriosos Patrons d'Inca Sant Abdón i Sant Sennen, que he llegit amb fruïció, aspirant amb vera delicia aquella intensa aroma de patria qui reconforta perque és al meteix temps, tota amarada de fé i de pietat cristiana. No crec que hagués poguda sentir mes aquesta obra vostra, si fos estada jo tambe filla d'Inca; i és que tot allò qui sia ben bé *de l'agre de la terra* no pot circumscriure's a un redolet. Es patrimoni de tots els mallorquins.

Enhorabona una vegada mes, i voldria que el meu aplaudient, (qui no pot esser mes amical i sincer,) tengues el prestigi de les antigues i patriarcal usances, de les àurees festes parroquials; d'el sò de les xeremies i el cruixir de la seda, i la lluentor de les botonades; de l'olor de pomes i de murta

fresca... per que sols així podria estar a tò amb l'esperit de qui tan bé sap sentir totes aquelles coses, i que, p'el sol fet de sentir-les, posseeix ja una benhaurança superior a tot aplaudiment.

No puc cloure aquestes lletres sense fer constar lo molt que m'afalagà la part que prengueren en els obsequis —tan excessius!— de que vaig esser objecte el passat Juliol no sols assistint personalment a l'acte de l'Hotel Victoria, si[no] que també contribuint, després a l'àlbum que m'oferí *La Veu de Mallorca*. La simpatia d'els cors gentils és a mon judici, la vera gloria d'aquest mon. Sols ella pot excusar i *ferse perdonar* l'excés de les lloances.

Amb afectuoses salutacions per la vostra esposa i fillets i amb un coral «*mols anys*» per la vostra festa onomàstica, resta, com sempre, vostra admiradora i amiga

Maria-Antonia Salvà

8

La Llapassa 24 de Novembre – 1918³

Mos bons amics Capó i Duràn:

Vaig rebre a son temps el ramellet de «Flors de Mallorca» editat per Vostès amb tant d'acert per iniciar als nostres petits la percepció de la bellesa que Deu escampa, com una roada, demunt la nostra terra; per infondre, així en llurs esperits novells el sentiment de patria i l'amor a la propia llengua entre frescors i aromes de poesia.

M'ha semblat molt discret el consell «als petits llegidors» de que no tenguin el llibre obert a totes hores. Un pom de flors agrada naturalment a la minyonia; pero les petites mans ineducades, aviat el malmeten.

Si el llibret fos adoptat a les escoles, jo aconselleria que la seva lectura es fés, per exemple, els dissaptes, dia lluminós amb la joia d'els premis i la perspectiva de la festa de l'endema. Això els mantendria l'il·lusió crec jo, i la lectura podria fer-se amb mes profit, ja que, com és sabut, l'infantesa sent un atractiu especial per allò qui és poc freqüent.

«No hi ha dissabte sense sol» diu l'adagi. ¿Perque doncs als petits escolars no han de sentir els dissaptes l'escalfor d'el sol alegre i vivificant de la poesia?

Amb les gracies per l'obsequi hi adjunt una enhorabona cordial —de la qual en correspon la mitat per hom— al distingit ordenador de la Antologia, i al intel·ligent tipograf qui tan bellament l'ha sabuda presentar contribuents un i altre a la meteixa amb escullits treballs literaris de cullita propia.

A tots dos els saluda amicalment amb fermança de consideracio i aprecí

Maria-Antonia Salvà

3 Abans de la data hi ha la següent nota escrita per Duran: «Srs. Editors de Mallorca Editorial».

Benvolgut amic Duran:

Aquí li retorn la lletra de l'himne a Inca amb algunes petites indicacions, (que podrà adoptar o no, segons li convenga.) Com V. comprendrà, es una mica arriscat això de retocar una lletra que ja està posada en música, perquè les esmenes podrien fer-la més inadaptada a la música ja composta. Afortunadament, les esmenes que li he fetes són de poca transcendència i pot prescindir d'elles, si no li van bé. M'agrada molt l'idea de l'Orfeo de que em parla, la qual em sembla digne de tot aplaudiment. Es que Vostè sempre n'ha de dur alguna de moguda! Deu le hi beneesca i li dó prosperitat en totes les seves tasques, simpatiques i generoses.

Li repetesc les gràcies de *l'Evangeliari*, que jo no podia permetre mai que em regalàs, perquè no era just. No en faltava mes, jo qui le hi havia comanat! Bon favor em va fer, de cuidar-se de procurar-lo'm, tant com jo el desitjava! Es un llibre qui m'agrada molt, i m'en he servit d'ençà que el tenc.

A la seva família mes salutacions afectuoses. De V. i d'els seus, es sempre servidora i amiga
 Maria-Antonia Salvà

Ciutat 30 de Novembre – 1920

Ciutat - als 25 d'Abril – 1921

Benvolgut amic Duràn:

La seva gentilesa d'enviar-me tot d'una, immediatament, el llibre de Mn. Clascar, fou de mi cordialíssimament agrada. El llibre m'arribà a mans de bona hora, abans de partir de Palma, i atafagadíssima com estava no vaig poder comunicar-li llavors la rebuda. Me'n aní al camp, a on he hagut de permaneixer molts mes dies que no pensava a causa de la trecalada de malalts que hem tengut y de la manca de gent de servici lo qual m'ha duit un vertader trebolí de feines. Ara que Gràcies a Deu els malalts ja estan bé, torn esser a Palma, desde on pensava escriure-li si no podia veure'l, per agrair-li l'exquisit recordatori de Primera Comunió de la seva angelical Marieta, a qui felicit de cor, lo meteix que a sa mare i a Vostè. La guart amb vera complacència an aqueixa recordança oportuníssima, tan digna de la solemnitat que commemora com de la petita i simpàtica protagonista. Es una delícia aqueixa estampeta. Es... *una bella pensada de poeta*, propi en tot de la discreció de qui l'ha ideada. A la poesia d'En Verdaguer no la coneixia. Es deliciosa!

Si qualche dia ve a Ciutat V. o el seu fill, li agrairia que passàs per aquesta casa, per donar-li l'import d'el llibre (que no li he enviat per seguir les indicacions de V.) i llavors una petita memoria que tenc guardada per la nina. Jo no pens anarme'n per ara. Es probable que sia aquí fins a Cincogema, així es que qualsevol dia que venguin, serà bon dia.

Entretant, saludi la seva esposa, besin per mi la petita i contin amb la bona amistat de la quiels aprecia

Maria-Antonia Salvà

Benvolgut amic Duran:

Li estic agraidíssima d'el seu interès i oracions per ma salut. Que el bon Deu li pagui aqueixa novella prova d'el seu bon cor i amistat exquisida.

La operació quirúrgica que m'hagueren de practicar, —de relativa importància per esser interna— es dugué a efecte felicíssimament gracies a Deu. He quedada beníssim, tant que al poc temps feia vida ordinària, com si res hagués passat, i fa molts d'anys que no m'era sentida tan be com ara.

La nova de la malaltia de Dª Margalida Verd m'ha sorpresa molt, puis res en sabia. Pobre senyora! tan bona, tan simpàtica i servicient.! La comanaré a Deu de bon cor. Que Ell li assistesca!

Mos bon[s] records a la seva família, i que el Bon Jesus li conservi a V. el delit i bona voluntat per portar sempre envant ses empreses ennoblidores.

Sempre bona amiga

Maria-Antonia Salvà

Ciutat 19 de juny – 1922

La Llapassa 14 Decembre – 1922

Benvolgut amic: Ahir m'arribà la seva carta, agraida com totes les de Vostè i que em vaig haver de fer llegir *per secretari* per trobar-me jo al llit amb un refredament molt fort. Avui, gracies a Deu, ja estic aixecada, i esper que aviat podré fer vida ordinària.

Efectivament la mort d'En Costa és per a tots una pèrdua irreparable trista per l'anyorança, però dolça al mateix temps perque era un sant i sembla que Deu l'hagi volgut glorificar ja en aquest mon per la mort augusta que li concedí. Ja el metge li havia pronosticat que estava amenaçat de mort sobtada, de lo qual ell s'alegrà, i cada vespre es colgava com si hagués de morir aquella nit.

La nova tremenda em trobà a mi a Lluchmajor i gracies an això mos ne poguerem anà a Ciutat l'endemà de matí. Encara vaig tenir el consol de veure'l i assistir a les exequies, apenadíssima, com pot suposar. Tambe jo havia pensat ben repetides vegades amb vosté, seguríssima de que l'hauria sentida coralment, la perdua d'el Mestre incomparable. Ja esperava que no podia mancar a la seva corona el tribut d'els bons inquers i que veste no podria aconhortar-se amb el sol homenatge de la corporació municipal. P'els qui l'estimarem de cor, al nobilíssim Poeta, com es bella cosa aqueixa glorificació general que li tributa Mallorca en massa! I amb tot, com s'ageganta sa gran figura, superior a tots els homenatges!

Al felicitar-lo a V. i a la seva família per les pròximes festes de Nadal, m'es plaent al saludar també el nou llibre, que segons diu V. està promte a emprendre la volada al qual desig pròspera fortuna i la bona rebuda que es mereix.

Per cap d'any, si Deu ho vol, anirèm a Ciutat per alguns dies, i desde allà cuidaré d'enviar-li els exemplars que em demana d'el meu llibret de poesies.

De Vostè i d'els seus es sempre bona amiga

Maria-Antonia Salvà

Ciutat 5 de Gener – 1923

Benvolgut amic Duran:

Grans mercès i enhorabona! Grans mercès d'aqueix gentil ramell de *Flors de Roella* que no trobant-me a Lluchmajor m'ha seguida aquí, i li asseguro que és estat ben agraït. Son flors a un temps pageses i delicades, qui duen saba d'el terròs i això bastaria per imposar-les a la meua simpatia, quant i mes que moltes d'elles son colorides amb la sang viva i roenta de ferides autèntiques de la vida, i vibrants de joventut i d'emoció.

Amb tot i ésser-me ben conegudes, no he pogut rellegir-les sense llàgrimes i sentiment profund; sobretot aquella «Despedida», sobretot aquells Sonets, plens com diu acertadament el seu prologuista *de noblesa espiritual i dignitat petrarquesca*.

Aquí està, a mon judici l'ànima d'el llibre, sens que això vulla significar que p'els altres endrets d'el meteix no s'hi trobin idees originals i preuadíssimes, com aquella d'els infants combregant amb la jugueta d'els Reis i tantes altres, entre les que ocupa, pér mi, un lloc de preferència aquella «Vigilia de festa» plena d'una viva sugestió impossible d'ultrapassar.

«fumetgen p'els dorats els cremaions
sols quatre ombres devotes son quedades
cercant la benhaurança d'els perdons...»

aqueix contrast de la pau d'el temple enjoiat per la festa de l'endemà, amb l'alegria exterior de les alimares enceses per un poble creient, està trob jo, admirablement sentit i expressat.

La part tipogràfica d'el llibre presentat amb aquella cura i esplendidesa a que ja ens te avesats V., li fa be honor, i resulta un digne estoig de les belleses que enclou.

Es V., però, massa *munificent*; perquè n'havia d'enviar dos exemplars? Els hi agraeisc de tot cor, tant un com l'altre, però (jo se be com van aquestes coses, i els mil compromisos que surten en aquests casos) permetim per això meteix que li digui que en cas de necessitat, tendré com una prova de confiança el que V. disposi d'el qui no porta dedicatòria.

Desitjant-los a V. i els seus un felicíssim Any nou, es repeteix de tots cordial amiga

Maria-Antonia Salvà

P. S. Tot just acabada la carta adjunta escrita depres[s]a i que forçadament he haguda d'interrompre una i altra vegada, per visites i altres quefers, em trob que ja no es hora de donar-li curs, com jo volia avui meteix.

Aquí li remet els dos únics exemplars que em resten d'el meu llibre: un per qui l'hi havia demanat i l'altre per qui V. vulgui o per qui l'hi demani. Ni d'un ni d'altre no me'n doni l'import perque no el rebré. Si es que en vulgui alguns per la llibreria, jo en demanaré an En Lluís Gili de Barcelona, perque a Mallorca no n'hi ha. I si volgués també alguns tometos de *Les Illes d'Or*, el meteix Lluís Gili en te també, i amb la meteixa remesa d'els altres podria enviar-ne alguns. En cas afirmatiu avisi'm, i jo escriuiré an En Gili.

La Mireia esta agotada fa temps en la edició usual; i l'Institut⁴ en te projectada una segona edició corregida per mi. Ja fa estona que vaig enviar les correccions, pero sembla que la cosa vagi a pas de formiga.

Si es que no li convenguin aquells llibres, no importa que digui res.

Sempre afma

Maria-Antonia

Esper que seré a Ciutat fins a final de mes.

4 Institut d'Estudis Catalans.

La Llapassa 29 Desembre -1923

Benvolgut amic Duràn: Agraïdíssima [de] la vostra felicitació de Nadal, vos envii també la meva, i ben efusiva, tant per Vos com per la vostra família exemplar. No digueu que no feis res de bo. Jo pendria partit de que tots els qui s'agraden d'escriure, a Mallorca, fessin tant com Vos. Un premi de Jocs Florals, sia de Felanitx o d'una altra banda, no pesa gaire dins la balança d'el mèrit positiu, y qui limitàs a.n això sos ideals, —literaris i tot,— estaria fresc, com solen dir. Massa que ho comprendreu, Vos, amb aqueix bon sentit plè de justesa que sabeu posar al servei de l'ideal cristià y patriòtic, amb el cual s'han de sentir identificades totes les gents de bona voluntat, a qui Nostre Senyor promet, en aquest temps, la pau.

No sabia que hagués sortit ja el primer volum de «Els Promesos». Jo encara no l'he rebut. M'ha duita una feinada espantosa. He haguts de fer molts d'equilibris de llenguatge... i algunes concessions, (perque l'Editorial exigeix la gramàtica de l'Institut... que hi farèu?) Però la traducció es fidelíssima i... n'estic satisfeta. Em sembla que Manzoni hi és be, en aquesta traducció; i això és precisament, lo que jo volia.

Amb tota la simpatia de idees i sentiments es sempre de Vos i d'els vostres bona amiga
Maria-Antonia Salvà

Benvolgut amic Duràn: Dos mots no mes per felicitar-lo cordialíssimament pel merescut triomf de L'Harpa d'Inca a Ciutat. Amb viu interés he seguit lo que n'ha dit la premsa, i he pres, en aquest nou èxit de V. una part ben íntima, lo qual volgui fer-li constar per escrit, no havent pogut fer-ho de paraula.

Darrerament he sabut que V. havia volgut invitar-me a l'audició i no pogué esser, per la meua ausencia de Palma. Pot estar segur que de trobar-me allà, hi haguera assistit, malgrat la meua sordera, pel gust de testimoniar-li la meua admiració i de fer-li public.

Es ben simpàtic això de que les seves ninetes prenguin part activa en l'Orfeo, (com m'acaba d'escriure Na Catalina Ferrà.) A elles, com a la seva mare i demes familia de V. els meus sincers afectes, que de tots com de V. és sempre admiradora i bona amiga

Maria-Antonia Salvà

Llucmajor 30 Jul. — 24

Benvolgut amic Duràn: Fa temps, qui sap el temps, que li vull escriure i sempre hi ha mil coses que m'en distreuen: Tant que tenc por d'havè arribat tart.

Es per l'assunto de les Obres de D. Bartomeu Ferrà, que segons tenc entès, havien de publicar-se a la tipografia de V. —no sé si la publicació és ja un fet, o si va seguint el seu curs. Sia com sia, jo voldria subscriure'm a un exemplar i tenc ànsia de no esser-hi ja a temps. Per això voldria que V. em digués com està la cosa, i que em contàs com a suscriptora a les dites obres, en cas de no estar ja

tancada la subscripció, o que em digués, en el cas contrari, si hi ha remanent d'exemplars i si podré contar amb un. Tant amb un com amb l'altre cas, tengui la bondat de dir-me el preu dels llibres en qüestió, que li remetré tot seguit. Fassi'm favor, però, de no dir res del contingut d'aquesta, a ningú de la família Ferrà.

Jo les tenc totes, a les obres del il·lustre amic; i avalorades amb efusives dedicatòries autògrafes; però voldria tenir també, aquesta nova edició, i *és condició precisa* que la família de l'autor no en sapiga res, de les presents gestions.

Tenc el gust de participar-li que aquella «Pregaria per la llengua» que V. honorà estampant-la en les cobertes dels quaderns de les escoles, ha rebut a Barcelona honors de ben distinta mena. Posada en música i cantada en les funcions contra la blasfèmia, es estava calificada de «*tendenciosa*» en ple tribunal de la càrcel modelo i tot perquè «*no le habian puesto al lado un himno por la lengua oficial*». Qualque dia pot ser li mostri un document molt curiós respecte d'això. Els temps que ara correm demanen reserva.

Amb gran simpatia em vaig enterar de l'acte digníssim realitzat a Pollensa per «l'Harpa d'Inca» (o mes ben dit per V., ja que V. en fou l'ànima i el propulsor, de segur), a la bona, a la santa memòria del nostre Poeta excels i inoblidable. Homenatges com el seu, tan profundament sentits, son, a mon judici, els veritablement dignes d'aquell Mestre *únic*, la memòria del qual no en pot inspirar d'altres.

Saludant ben efectuosament tota la seva família, resta, de V. i de tots la bona amiga de sempre
 Maria-Antònia Salvà

Lluchmajor – 25 Octubre – 1925

Benvolgut amic Duràn: He rebuda la seva, molt apreciada del 26 i li estic agraidíssima per la amabilitat amb que ha atès el meu desig. Inclosa va la cèdula de subscripció a les Obres d'En Ferrà i per aquesta mateix correu li gir les cinc pessetes, import de la primera part de subscripció.

Agraidíssima també per l'interès que demostra per la meua salut. Efectivament, estic molt millor que l'any passat; tant, que he pogut abandonar casi del tot, el molestíssim règim a que havia hagut de subjectar-me.

M'ha feta molta gràcia la santa oficiositat, obediència o lo que sia, d'aquelles bones mongetes franciscanes broadores de la Bandera; i sobretot, la *contra-orde* de V.^S

En quant a la música d'aquella «Pregaria», estic fent gestions per haver-la, i quant ho hagi conseguit, la hi enviaré. Poc me pensava jo quant la vaig escriure, que hagués de moure tant de rebumbori!

Amb comandacions per tots els seus, es sempre de V. bona amiga

Maria-Antònia Salvà

Lluchmajor 30 Oct. -25

P. S. També nosaltres sentirem molt, molt, l'anada d'aquell bon P. Fornés, tan simpàtic com era! El meu germà qui el va felicitar per S. Francisc, n'ha rebuda carta aquests dies. Diu que te poc que fer, per allà, i que l'alegren tant les cartes de Mallorca.

Lluchmajor 14 de Febrer -1927

Benvolgut amic Duràn: Aquests dies passats li escrivia i amb aquest *mare-magnum* de papers i de lletres la que havia comensat per V. s'es perduda, i no hi ha hagut manera de trobar-la. Em sap greu perquè en ella tractava d'esmenar un oblit envers de V. de que em vaig planyer molt, i ara amb la gentil tramesa que em fa de «Coses Nostres» i dels «Pastorells» d'En Ferrà, m'ha refrescat com solen dir la nafra de la meua desatenció involuntària de felicitar-lo cordialíssimament a V. per l'edició tan pulcra i tan acurada d'aquelles obres del inoblidable D. Bartomeu, el dia que ens verem al Hotel Mediterrani. A les hores el fill del autor m'havia fet ja el present d'un exemplar primerenc d'aquells llibres i cercava avinentesa d'expressar-li a V. la meua admiració per la seva obra tipogràfica que tant acredita el seu establiment. No hi vaig pensar, dispensi. Ara, com que jo em trob amb dos exemplars, si en tenen falta m'ho digui i els en remetré un.

L'altre principalíssim objecte de la meua missiva era agrair-li el cas que m'han fet Vostè i tots els seus amb motiu de la publicació del meu llibre. Molt m'ha honorada, ho cregui, aqueix acte públic que els *Amics de l'Art* organitzaren a favor de la meua obra, les invitacions al qual em plau guardar en penyora d'agraïment pregon. Però m'afalaga encara més l'apreci tan sincer de la seva família cristiana i mallorquina. El sentir-me compresa i estimada per la gent com Vostès, es per mi, no ho duptin la vertadera glòria d'aquest mon. Poques lletres han igualat la satisfacció que la seva m'ha produït. Gràcies per tot.

O quina bella cosa que em sembla això que fa V. de rebastir la seva casa pairal segons la traça i el gust de la terra nostra! Perquè em d'esser tan pocs a compartir aquests ideals nobilíssims? Sembrem, però, sembrem a tot arreu la llevor de la tradició nostrada. Sempre en restarà qualche cosa.

El meu germa agraeix el seu bon record i el saluda. La malalta segueix igual. De V. i de tots sempre bona amiga

Maria-Antònia Salvà

Lluchmajor 1 de Març – 1927

Mon bon amic Duran:

Com que sia el meu destí que sempre-semple tenc d'estar en deute d'agraïment amb tot lo mon. Això que han fet per mi a Inca els Amics de l'Art es tan excessiu, que no veig forma d'expressar-los el meu reconeixement. Encara que compregui que la atenció de les Autoritats i demes concurrents al acte del 6 de Febrer anava mes amb la simpàtica agrupació novella, que no amb mi, la meua gratitud en vers de tots, i per la part que em toca, no te límits. La meua gratitud, com deia, és vívida i per tot-hom, però sobretot pels propulsors de la vetlada en que tant es volgué honorar ma pobra musa.

I ara permetim que li demani una mercè, que no dupt d'obtenir, perquè qui ha fet el mes pot fer el menys: desig molt el llegir el treball del seu fill Llorenç i li agrairia al simpàtic autor que quan li vengués be m'en tregués una còpia, per conservar-la com a penyora d'agraïment. No corre pressa, quant bonament pugui, que l'obsequi m'afalaga doblement per tractar-se d'un jove tan exel·lent i fill de V. Quina satisfacció per un pare el sentir-se reneixer amb un fill de sos mateixos ideals!

També m'ha estat molt simpàtic això de que la seva filleta major acompanyàs al piano el cor de nines qui pengué part a la funció esmentada. Es precis convenir en que el Bon Deu li depara sempre a V. entre les proves de la vida molt íntimes satisfaccions i alegries inefables.

La «Pregaria per la llengua» es canta tambe a Lluchmajor regularment els dies de Comunió de les Filles de Maria, al Convent dels Franciscans i agrada molt.

Nosaltres seguim baix la terrible prova, de la malaltia de la meva cunyada, l'estat de la qual es de cada dia mes deplorable. Jo mai havia somiat un estat semblant amb ella, tan rebosant un temps de salut i d'energies. Crec que Deu ha permes això per sublimar-la a una alta gloria eterna, perque era un ser excepcional. Camani-la a Deu.

Amb afectuosos records per la seva esposa i fills es sempre de tots Vostes bona i agraida amiga
Maria-Antònia Salvà

P. S. Que li diré del seu parlament de gracies? Es tan bondados respecte de mi, que no sabia parlar-n'hi; pero ha suplít les meves deficiencias, i m'ha feta quedar be amb el public. Enhorabona!